

Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τοὺς βράχους τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Διὰ ταῦτα πάντα ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν σᾶς προσφωνῶ, Γεώργιε Μέγα, ὄχι μόνον ὡς διαπρεπέστατον θεράποντα τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν Γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἓνα τῶν τελευταίων ἐκπροσώπων τοῦ Ἀλυτρώτου ἐκείνου Ἑλληνισμοῦ.

ΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ ΚΑΙ Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Κύριε Πρόεδρε,

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν φιλοφροσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐχαιρετίσατε τὴν εἵσοδόν μου εἰς τὸ Ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἰδρυμα τῆς Χώρας. Ὅσα εὐρησθήτητε νὰ εἴπητε διὰ τὴν στενὴν σχέσιν μεταξὺ Λαογραφίας καὶ Ἀρχαιολογίας μοῦ ἐπροξένησαν ἰδιαιτέραν χαρὰν. Εἶναι σχέσις, τὴν ὁποίαν ὑμεῖς ἔργω ἐβεβαιώσατε. Θέλοντες νὰ λύσητε δύσκολα προβλήματα τῆς Ὀμηρικῆς Ἀρχαιολογίας, ὅπου τὸ ἔπος καὶ τὰ μνημεῖα σιγοῦν, ἐζητήσατε τὴν ἐπικουρίαν τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς διενκρινήσατε κατὰ τρόπον ἀριστουργηματικὸν τρόπους καὶ μεθόδους τῆς ἀρχαίας καὶ παναρχαίας ὑφάνσεως καὶ ἐνδύσεως. Γνωρίζομεν τώρα ἐπακριβῶς τί ἦτο ἡ χλαῖνα, τί ὁ «στρεπτός χιτών», τί τὰ «ἀμοργινὰ χιτώνια», ποῖοι οἱ τρόποι τῆς κατεργασίας τῶν ἐρίων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἐτέρα ἐργασία σας, ἀφορῶσα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ περὶ Ἰφίγκλου καὶ Μελάμποςος μύθου, βασιθεῖσα εἰς τὴν γνῶσιν τῶν δεισιδαιμόνων δοξασιῶν καὶ συνηθειῶν τοῦ λαοῦ, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Λαογραφία».

Προβλήματα ἐξ ἄλλου σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευναν στοιχείων τοῦ ὕλικου βίου, τῆς οἰκοδομίας καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ ἐπιχειροῦμεν οἱ λαογράφοι νὰ λύσωμεν μὲ τὴν ἀναδρομὴν εἰς τὸ παρελθὸν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐπιστήμης.

Διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῶν κοινῶν προσπαθειῶν μας σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ἀγαπητὲ συνάδελφε, κύριε Ζακυθινέ,

Ἦτο ἐξόχως εὐγενικὸν ἐκ μέρους σας καὶ λίαν συγκινητικὸν δι' ἐμέ, ὅτι ἐκάματε εὐλαβῆ μνείαν τοῦ λόγιου πατρός μου. Ἐφέρατε εἰς τὰ ὄμματά μου τὴν γλυκεῖαν μορφὴν του καὶ σᾶς εὐχαριστῶ ἀπὸ βάθους καρδίας δι' αὐτό.

Καὶ οἱ θερμοὶ λόγοι, μὲ τοὺς ὁποίους παρουσιάσατε τὴν μικρὰν συμβολὴν μου εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὴν τιμὴν δι' ἐμέ, διότι προέρχονται ἀπὸ ἐπιστήμονα, τὸν ὁποῖον διακρίνει ἀκεραιότης τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐπιστημονικὴ ἐμβροθία. Διὰ τὰς ἐμμενεῖς κρίσεις σας περὶ τῶν προσπαθειῶν μου σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς.

Αἱ εὐχαριστίαι μου ἀπευθύνονται καὶ πρὸς τοὺς ἀξιοτίμους Ἀκαδημαϊκοὺς, οἱ

ὅποιοι μὲ ἐξέλεξαν εἰς τὴν ἔδραν τῆς Λαογραφίας καὶ πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἣ ὁποία διὰ Β.Δ. ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν μου.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον αὐτὴν στιγμὴν, καθ' ἣν λαμβάνω τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ τούτου βήματος, ἣ σκέψις μου στρέφεται μετ' ἐδγνωμοσύνης εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρός μου καὶ τοῦ κατ' ἐξοχὴν διδασκάλου μου, τοῦ Νικολάου Πολίτου. Ἐκ τὸν πατέρα εἶχα τὸ παράδειγμα τῆς φιλεργίας καὶ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον, ἀπὸ τὸν διδάσκαλον ἐνεπνεύσθη τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς λαογραφικὰς σπουδὰς. Ἐκ τὰ μαθήματά του παρωρομήθη εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν φαινομένων τοῦ λαϊκοῦ βίου καὶ ἀπὸ μίαν ἐργασίαν τῶν φοιτητικῶν μου χρόνων ἔτυχε ἐνθαρρύνσεως παρ' αὐτοῦ καὶ ἐνισχύσεως εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς σταδιοδρομίας μου. Καὶ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς εἴπω πῶς ἔγινε λαογράφος.

Δευτεροετῆς φοιτητῆς ἐπεσκέφθη τὸ θέρος τοῦ 1910 τὴν γενέτειράν μου, τὴν ἀτυχή Μεσημβριάν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν πρὸς μητρὸς συγγενῶν μου. Τὴν 20 Ἰουλίου, ἑορτὴν τοῦ Προφήτου Ἡλίου, εἶχον ἐκδράμει μετὰ φίλων εἰς τὰ ἐλληνικώτατα χωρία τοῦ Μικροῦ Αἴμου, ὅτε εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτὰ, τὸν Ἄη Βλάσην, εὐρέθη ἱεροτελεστίας τελομένης ἐν ὑπαίθρῳ. Οἱ χωρικοὶ συνηγμένοι ὑπὸ τὴν σκιάν μιᾶς δρυὸς ἐτέλουν μὲ τὰς εὐλογίας τοῦ ἱερέως θυσίαν ταύρου δημοτελετῆ ὑπὲρ τῆς υἰείας τοῦ χωρίου. Ἡ ἐργασία πὸν ὑπέβαλε περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου εἰς τὸ φροντιστήριον τοῦ Πολίτου ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἐνασχολήσεώς μου εἰς τὴν Λαογραφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμεινα ἔκτοτε πιστός.

Καὶ ἐπειδὴ Λαογραφία καὶ Νικόλαος Πολίτης εἶναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρρήκτως συνφασμένα ἔθνη, εἰς τὴν Λαογραφίαν καὶ τὸν ἰδρυτὴν αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι ἀναφέρεται καὶ τὸ θέμα τοῦ ἐπισήμου λόγου μου.

Μὲ τὸν ἀπλούστερον ὀρισμὸν ἡ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ εἶναι ἡ ἐπιστήμη περὶ τοῦ λαοῦ· εἶναι δὲ αὐτονόητον, ὅτι ἡ ἐνασχόλησις εἰς τὴν Λαογραφίαν προϋπόθεσις ἔχει τὴν στοργὴν καὶ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀνεπιτηδεύτους τρόπους των.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τοῦ Ψελλοῦ καὶ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου ὁ βίος τοῦ λαοῦ μελετᾶται καὶ σπουδάζεται μὲ ἀγάπην ἀπὸ τοὺς λογίους τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' εἰς τὴν Δύσιν πρέπει νὰ κατέλθωμεν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος, διὰ νὰ συναντήσωμεν τὰ πρῶτα δείγματα ἐνασχολήσεως μὲ τὴν πίστιν καὶ τὰς σινηθείας τοῦ λαοῦ. Καὶ πρέπει νὰ ἀναμείνωμεν δύο ἀκόμη αἰῶνας, ἕως τὰ μέσα τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος, διὰ ν' ἀνεύρωμεν τὰ σπέρματα ἐκεῖνα, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀναβλαστήσῃ βραδύτερον εὐθαλὲς καὶ ἀγλαόκαρπον τὸ δένδρον τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης.

Διὰ νὰ καταστῇ τοῦτο δυνατόν, ἐχειρίσθη, ὡς παρατηρεῖ ἐπιφανῆς Γάλλος

λαογράφος, ὁ *Arnold van Gennep*, ἐπιστροφή εἰς τὰς ἑλληνικὰς δημοκρατικὰς ἰδέας, ἢ κατάρριψις δηλαδὴ τῶν κοσμικῶν καὶ κοινωνικῶν φραγμῶν, πὸν ἐχώριζον, τὸν 18ον ἀκόμη αἰῶνα, τοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ τοὺς τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμῶν.

Ἡ ἀρχὴ ἐνεργοῦ καὶ μεθοδικῆς ἐρεῦνης τοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Δύσει συμπίπτει μὲν τοὺς χρόνους τοῦ Ρωμαντισμοῦ, τῆς μεγάλης ἐκείνης καλλιτεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κινήσεως, ἣ ὅποια ἔχει μὲν τὰς ρίζας τῆς εἰς τὸν 18ον αἰῶνα, ἀλλ' εἰς πλήρη ζωὴν ἤχθη κυρίως ἐν Γερμανίᾳ εἰς χρόνους ἐθνικῆς κρίσεως καὶ καταπτώσεως, πὸν ἐπέφεραν εἰς αὐτὴν οἱ πόλεμοι τοῦ Ναπολέοντος. Τότε ἀφυπνίσθη ἡ γερμανικὴ ἰδέα καὶ εἰς τὴν αὐτοεπίγνωσιν τοῦ γερμανικοῦ των εἶναι ἀνεζήτησαν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ παρόντος. Τότε ποιηταὶ καὶ λόγιοι ἔστρεψαν τὸ βλέμμα πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὰς ὑποθήκας πὸν ἐκληροδότησεν εἰς τὰς νέας γενεὰς ἡ γερμανικὴ ἀρχαιότης. Ἡ ἀξία τῆς ἀωνύμου μάζης, ὡς τῆς ἀρχικῆς πηγῆς πάσης πολιτιστικῆς ἐξελιξέως, ἀναγνωρίζεται ἤδη, λόγιοι δὲ καὶ ἐπιστήμονες προσπαθοῦν νὰ ἀνεύρουν τὰς ἐν αὐτῇ δρώσας καὶ τὴν προσωπικότητά τῆς ὀριζούσας δυνάμεις, νὰ ἀνακαλύψουν τὸ («πνεῦμα») ἢ τὴν («ψυχὴν») τοῦ λαοῦ. Αἱ παραδόσεις τοῦ λαοῦ, τὰ τραγούδια του καὶ οἱ μῦθοι, τὰ παραμύθια του, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά του εἰς τὰ ὄμματα τῶν ρωμαντικῶν δὲν εἶναι πλέον ἀπλᾶ παράδοξα, ἀλλ' ἱεραὶ ἀποκαλύψεις μᾶς μυστηριωδῶς δρώσης δυνάμεως. Ἀπὸ τὰ λαϊκὰ τραγούδια ὁ *Herder* ἀκούει νὰ ἀντηχοῦν αἱ φωναὶ τῶν λαῶν, ὁ *Goethe*, νεαρὸς τότε σπουδαστής, συλλέγει ἐν Ἀλσατία τραγούδια καὶ μελωδίας ζώσας εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, οἱ ἀδελφοὶ *Grimm* καταγράφουν ἀπὸ παραμυθοῦδες εἰς τὸ *Essen* παραμύθια, ὁ *Justus Møser* μελετᾷ ἐν Βεστφαλίᾳ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν χωρικῶν. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ γερμανικὴ Λαογραφία.

Μὲν τοὺς χρόνους τοῦ ρωμαντισμοῦ συμπίπτει καὶ ὁ Ἄγων τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας καί, ὡς εἰς τὴν Γερμανίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν γεγονόσ, πὸν ἐπλήρωσε καιρῶς τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ φιλοτιμίαν, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀφύπνισιν τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ τὴν γέννησιν τῆς Νεοελληνικῆς Λαογραφίας.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἦτο ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς βιβλίου, μᾶς μισελληνικῆς θεωρίας.

Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰδρῶθῃ τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον, ὅτε ὁ *Fallmerayer*, καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, ἐξέδωκε τὸ 1830 τὸν πρῶτον τόμον τῆς («Ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας»). Τὸ βιβλίον εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν. Ὁ *Fallmerayer* ἦτο τεχνίτης τοῦ λόγου δεινός. Παρουσιάζει τὸ βιβλίον του ὡς ἱστορίαν, ἀλλ' ἄλλον ἐπεδίωκε σκοπὸν. Αἱ γυνῶμαί του συνοψίζονται εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Α' τόμου, ὅπου καταφαίνονται οἱ σκοποὶ πὸν τὸν παρεκίνησαν εἰς τὴν συγγραφὴν του. Ἴδου τι φθέγγεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ προλόγου :

«Τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐξωλοθρεύθη ἐν τῇ Εὐδρώπῃ. Τὸ κάλλος τοῦ σώματος,

ἡ οὐρανία πτῆσις τῆς διανοίας, τὸ μέτρον καὶ ἡ ἀπλότης τῶν ἠθῶν, τέχνη, στάδια, πόλεις, χωρία, μεγαλοπρεπεῖς στοαὶ καὶ ναοὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς ἑλληνικῆς ἡπείρου. Τοὺς τάφους τοῦ ἀρχαίου ἐκεῖνου λαοῦ καλύπτει διπλοῦν στρώμα γῆς ἐπισωρευθὲν ἐκ τῶν συντριμμάτων καὶ τῆς σαπρίας δύο νέων καὶ διαφόρων ἀνθρωπίνων φυλῶν. Τὰ ἀθάνατα ἔργα τοῦ πνεύματός του καὶ τινα ἐρείπια ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους εἶναι σήμερον ἀκόμη οἱ μόνοι μάρτυρες, ὅτι ὑπῆρξε κάποτε λαὸς τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἂν οἱ Εὐρωπαῖοι τῶν ἡμερῶν μας τὴν τρυφερότητά των, τὸν θαυμασμόν των, τὰ δάκρμά των καὶ τὴν εὐγλωττίαν των δὲν χύνωσιν ἐν φιλανθρωπῶ συγκινήσει ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τούτων, ἐπὶ τῶν τύμβων τούτων καὶ τῶν μανσωλείων, ἂν δὲν τὰ χύνωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐπὶ τῆς οἰκτρᾶς τύχης τῶν κατοίκων του, τότε οὐδὲν ἄλλο συνετάραξε τὰ βάθη τῆς ψυχῆς των, εἰμὴ κενὰ φαντάσματα, ἄψυχα ἰνδάματα, ἀνύπαρκτα πράγματα. Διότι οὐδὲ μία μόνη σταγὼν γνησίου καὶ ἀμιγοῦς ἑλληνικοῦ αἵματος ρέει εἰς τὰς φλέβας τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος...». «Οἱ λαοί, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς σήμερον ὀνομάζομεν Ἕλληνας, καὶ τῶν ὁποίων τὸ γένος ἀνάγομεν εἰς τὸν Περικλέα καὶ τὸν Φιλοποίμενα, προκαλοῦντες καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τὴν κατάπληξιν, οἱ λαοὶ οὗτοι εἶναι Σλάβοι τῆς Σκυθίας, Ἀρναοῦται τῆς Ἰλλυρίας, τέκνα μεσονοκτίων χωρῶν, συγγενεῖς τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων, τῶν Δαλματῶν καὶ τῶν Μοσχοβιτῶν. Ἄρχοντες καὶ μοναχοί, γεωργοὶ καὶ χειρῶνακες τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἶναι ξένοι ἐπιδρομεῖς κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μεσονοκτίων ὀρέων (von den mittlernächtlichen Gebirgen)».

Τὸν λίβελλον αὐτὸν κατὰ τοῦ Ἔθνος των οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἀντιμετώπισαν κατὰ δύο τρόπους : πρῶτον διὰ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ τῶν γνωμῶν του ὁ Fallmerayer, καὶ δεύτερον διὰ τῆς ἀποδείξεως τῆς συνεχείας τῆς γλώσσης καὶ τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Περιέργως αὐτὸς ὁ Fallmerayer συνιστοῦσε τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν διὰ τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς φυλετικῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

(Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν), λέγει ἐν σελίδι X τοῦ προλόγου του, «διὰ μεγάλων δαπανῶν καὶ μόχθων περισυλλέγον ἐν Ἑλλάδι καὶ περιγράφουν παλαιὰ κτίσματα, συντετριμμένα μάρμαρα, κενοὺς τάφους καὶ ἐπιγραφάς, — οἰκτρὰ λείψανα ἐκλειπότητος κόσμου — ἀλλ' ὅμως τοὺς ἐκεῖ ἀνθρώπους, τὴν φυσικὴν κατασκευὴν των καὶ τὰ πάθη των, ὡς καὶ τὸ μέτρον τῆς διανοίας των, τὸν τρόπον τῆς οἰκίσεώς των καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κοινωνικοῦ των βίου, ἐν κλασσικῇ μέθῃ διατελοῦντες, ἐθεώρησαν ἀνάξιον νὰ καταστήσουν ὑποκείμενον ἐρένης. Καὶ ὅμως ὀρθὴ γνῶσις τούτων εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς πηγὴ, ὅπως στηρίζομεν κρίσεις περὶ τοῦ παρόντος καὶ μέλλοντος τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, καὶ μάθωμεν ποῖος ἀκριβῶς εἶναι ὁ λαός, εἰς τὸν

ὁποῖον οἱ βασιλεῖς τῆς Χριστιανοσύνης μετὰ μακρὰς ματαίας ἰκεσίας ἔδωσαν τέλος τὴν ἄδειαν, μετὰ θυσίας πλέον ἢ εἴκοσι μυριάδων νεκρῶν, νὰ πιστεύουν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον εἰς μίαν γωνίαν τοῦ πατρίου ἐδάφους».

Ἐσχέτως πρὸς τὴν γνώμην πὸν εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων ἐσχηματισμένην ὁ Fallmeyer περὶ τῶν πορισμάτων τῆς τοιαύτης ἐρεῦνης, ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ὑπεδείκνυνεν ἦτο ἡ μόνη ὀρθή.

Ἡ γλῶσσα εἶναι βεβαίως γνώρισμα εἰς διάκρισιν τῆς ἐθνότητος. Ὁρθῶς ὁ ἀοίδιμος Κεραμόπουλλος τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Fallmeyer καθιστᾷ καταγέλαστον μὲ τὸ γλωσσικὸν ἐπιχείρημα: «Ἐνῶ, λέγει, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι οὐ μόνον κοινὴ ἐν τῷ βυζαντινῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ διεθνῆς καὶ διπλωματικὴ, ὥστε νὰ ἔρχεται ὁ Λουϊτπράνδος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ τὴν σπουδάσῃ, κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Fallmeyer, τότε ἀκριβῶς δὲν ὑπῆρχον πλέον Ἑλληνες, ἀλλὰ μόνον ἑλληνικὴ γλῶσσα».

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι καὶ ὁμόγλωσσοι ἐνίοτε ἀνήκουν εἰς διάφορα ἔθνη, ὅταν αἱ παραδόσεις των καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των εἶναι διάφορα.

Ἐκ τούτου τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν καθορίζει ὄχι τόσον ἡ γλῶσσα ὅσον ἡ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ, δηλ. ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία καθορίζει τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα ἐνὸς λαοῦ.

Τὴν συγκίνησιν, ἡ ὁποία κατέλαβε τὸ Πανελλήμιον ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ Fallmeyer δεικνύει καὶ μόνη ἡ καταγωγὴ τῶν λογίων, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα: ὁ Ἐ. Βυβιλάκης ἦτο Κρής, ὁ Ἀναστάσιος Λευκίας Θράξ ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Γ. Λουκᾶς Κύπριος, ὁ Χαρίσιος Πούλιος Μακεδὼν, ὁ Κ. Πιττάκης Ἀθηναῖος. Ἀλλ' ἡ ἔρευνα, ὅπως τὴν διεξήγαγον, ἦτο στενωῶς περιορισμένη. Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα δὲν ἐξητάζοντο αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ διὰ τὴν γνώσιν καὶ μόνην τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ὡς συνόλου, ἀλλὰ πάντοτε καὶ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀνεύρουν ὁμοιότητας πρὸς τὸν ἀρχαῖον βίον. Ἐκ τούτου παρεσιωπῶντο τὰ νομιζόμενα ἄσχετα, ἀνευρίσκοντο δὲ ὁμοιότητες ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχον.

Σταθμὸν εἰς τὰς προσπάθειάς αὐτὰς σημειώνει ἡ γενομένη τὸ 1867 ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου προκήρυξις τοῦ Ροδοκανακείου διαγωνισμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐβραβεύθη ἡ ἐργασία τοῦ Νικολάου Πολίτου, ἡ δημοσιευθεῖσα τὸ 1871 ὑπὸ τὸν τίτλον «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων». Βεβαίως καὶ ὁ Πολίτης εἶναι κατὰ τὰ πρῶτα, τὰ νεανικὰ τῆς ζωῆς του, ἔτη ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν κίνησιν πὸν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν γνωμῶν τοῦ Fallmeyer, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μετέσχεν, ἦτο («ἡ παραβολὴ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὅσων πλείστον ἑλληνικῶν τόπων πρὸς τὰ ἐν τοῖς σφισσομένοις συγγραφεῦσι μνημονευόμενα»).

Ἄλλ' ἐπὶ τούτου ἐπιβάλλεται μία διευκρίνησις.

Ἡ προσπάθεια τῶν λογίων τοῦ Ἔθνους νὰ ἀποδείξουν διὰ τῶν ζώντων μνημείων τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ τὴν ἀδιάσπαστον συνέχειαν τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐκακίσθη, καὶ κακίζεται ἴσως ἀκόμη καὶ σήμερον, ὑπὸ τινων ὡς ἀνεπιστημονικὴ ἢ τοῦλάχιστον ὡς περιττή. Ἐν τούτοις καὶ τελευταίως, εἰς ἡμέρας χαλεπὰς διὰ τὸ Ἔθνος, οἱ ἐχθροὶ μας ἀνέστυραν εἰς τὴν ζωὴν τὴν πρὸ ἑκατονταετίας καὶ πλέον νεκρὰν καὶ τεθαμμένην εἰς τὴν ἀνθρωπίνην λήθην θεωρίαν τοῦ Fallmerayer, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπλούτισαν μὲ νέαν φαντασιοπληξίαν, ἐκπορευθεῖσαν ἀπὸ τὴν τεταραγμένην διάνοιαν τοῦ θεωρητικοῦ τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ Alfred Rosenberg, περὶ λεβαντινισμοῦ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄκαιρος ἢ περιττὴ καὶ σήμερον ἀκόμη οὐδὲ ἀνεπιστημονικὴ ἢ ἀναίρεσις τῆς ἐσκεμμένης αὐτῆς κακοδιδασκαλίας, ἢ ὁποία εἶναι καὶ ἐπισήμως εἰσηγμένη εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιπαθῶς ἐχόντων πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν θαῦμα. Ἀπόδειξις ὅτι καὶ διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, ὁ Thumb τὸ 1913 — τὴν πραγματείαν του μετέφρασεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὁ κ. Φίλιππος Δραγούμης — οἱ καθηγηταὶ Ἄντ. Κεραμόπουλλος καὶ Στίλπον Κυριακίδης τὸ 1945 ἐπραγματεύθησαν τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, χρησιμοποιοῦσαντες καὶ τὰ πορίσματα τῶν λαογραφικῶν καὶ γλωσσικῶν ἔρευνῶν. Τότε καὶ ὁ συνάδελφος Δ. Ζακυθινὸς ἔγραψε τὸ βιβλίον «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι», ὑποβαλὼν εἰς νέον ἔλεγχον τὰ ἱστορικὰ γεγονότα πὸν ἐπεκαλεῖτο ὁ Fallmerayer διὰ τὰς γνώμας του. Καὶ ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς Ἄπ. Βακαλόπουλος, εἰς ἄρθρον του εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Θεσσαλονίκης, πραγματεύεται περὶ «τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς πνευματικῆς συνέχειας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἀντικρούων τὴν γνώμην τοῦ Cyril Mango, καθηγητοῦ εἰς τὴν ἔδραν Κοραῆ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου, κατὰ τὴν ὁποίαν «ὁ βυζαντινισμὸς ἦταν περισσότερο βιβλικὸς παρὰ ἐλληνικὸς».

Ὅθεν ἡ λαογραφικὴ προσπάθεια εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοιοῦτου ζητήματος δὲν ἦτο ψεκτὴ. Ψεκτὴ ἦτο, ὡς εἵπομεν, ἡ μέθοδος πὸν ἐφήρμοσαν οἱ πρὸ τοῦ Πολίτου λόγιοι, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως τῶν ἀρχαίων καὶ ἐξ ἐπιπολαίου παρατηρήσεως τῶν καθ' ἡμᾶς περιώριζον τὴν προσπάθειάν των εἰς τὴν εὕρεσιν ὁμοιοτήτων πρὸς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀνεύρισκον ὁμοιότητος ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχον. Φυσικὰ οἱ παραλληλισμοὶ αὗτοι ἐλεγχόμενοι κωμικοὶ ἐνίσχυνον μᾶλλον ἀντὶ νὰ ἐξασθενίσουν τὰς γνώμας τοῦ Fallmerayer.

Πόσον διαφορετικὴ εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» τοῦ Ν. Πολίτου! Ὁ Πολίτης δὲν ἀναζητεῖ μόνον τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα τοῦ νεωτέρου βίου, ἀλλ' ἐξερχόμενος τῶν στενῶν ὁρίων τῆς προκηρῦξεως ἔρευνᾷ ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν τὰς δοξασίας καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ,

προσάγων παράλληλα ἐκ τοῦ βίου καὶ ἄλλων λαῶν πρὸς πληρεστέραν ἐρμηνείαν καὶ κατανόησιν τῶν ἐξεταζομένων. Εἶναι τοιαύτη ἡ ἐμβροθία καὶ νηφαλιότης, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ δεκαεννεαετῆς τότε Πολίτης ἐπελήφθη τοῦ ἔργου, τοσοῦτον ἄφθονοι αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀρύεται τὴν ὕλην τῆς μελέτης του, ὥστε οἱ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, ἄνδρες διακρινόμενοι ἐπὶ σοφία καὶ πολυμαθεία, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, ὁ Φίλιππος Ἰωάννου καὶ ὁ Εὐθύμιος Καστόρχης, ἐξαίροντες τὴν ἄκραν τοῦ συγγραφέως φιλοπονίαν, μεθ' ἧς οὗτος συνήγαγε τὴν ὕλην καὶ ἀπεπειράθη νὰ ἐξακριβώσῃ αὐτήν, μακαρίζουσιν αὐτὸν («διὰ τὴν πολλὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς βιβλιοθήκης»).

Πράγματι ἡ «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», ἡ ἐπιλεγομένη «Νεοελληνικὴ Μυθολογία», τὸ νεανικὸν αὐτὸ ἔργον τοῦ Πολίτου, ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰς ἐργασίας τοῦ Wachsmuth καὶ τοῦ B. Schmidt, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ἐν τῇ νέᾳ ἐζήτουν νὰ ἀνεύρουν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἐνῶ τῶν ξένων φιλολόγων ἡ ἐπιβολὴ ἦτο καθαρῶς ἀρχαιολογικὴ, ἀποβλέπουσα διὰ τῆς γνώσεως τοῦ νεωτέρου βίου εἰς τὴν πληρεστέραν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος κατανόησιν, τοῦ Νικολάου Πολίτου ὁ σκοπὸς, ὡς διαγράφεται εἰς τὸν πρόλογον τῆς μελέτης του, εἶναι πολὺ ἐδρύτερος : «εἰς συμπλήρωσιν, λέγει, τῆς ἱστορίας ἐνὸς Ἐθνους ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς γνῶσις τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἐθνους τούτου». Καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς τοῦ Πολίτου, γνησίως λαογραφικὸς καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν τῆς ἐπιστήμης ἀντίληψιν, ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ἔργου. Ἀνατρέχει μὲν καὶ ὁ Πολίτης ἐκ τῆς νέας εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ζητῶν ν' ἀνεύρῃ ἐν αὐτῇ τὴν ἀρχὴν ἢ τὸν λόγον τῆς γενέσεως τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὅ,τι κατὰ βάθος κινεῖ τὴν ἔρευναν τοῦ Πολίτου εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ὁ χαρακτῆρ τοῦ Ἐθνους του, ὡς εἶναι οὗτος ἀποτυπωμένος εἰς τὰς ψυχικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ εἰς ὅλας τοῦ χρόνου τὰς περιόδους. Ἡ Ἑλλὰς — ἀρχαία, βυζαντινὴ, νεωτέρα — εἶναι τὸ μέγα καὶ ἐνιαῖον ἰδανικὸν τοῦ Πολίτου ὄχι «ἡ ἀρχαία καὶ μόνον ἡ ἀρχαία Ἑλλάς» ὡς ἐλέχθη.

Διότι ἐλέχθη καὶ τοῦτο : «ὁ Πολίτης δὲν ἦτανε λαογράφος, ἦτανε περισσότερον φιλόλογος». Τὸ ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ ἀνεστρέφοντο ἐν πλήρει καταφάσει αἱ προτάσεις : ὁ Πολίτης ἦτο φιλόλογος, ἀλλὰ περισσότερον λαογράφος ἢ ὀρθότερον : ὁ Πολίτης ἦτο μεγάλος λαογράφος, διότι ἦτο ἄριστος φιλόλογος.

Τὰ «περιλείμματα τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος» πὸν κατὰ τὴν φράσιν τοῦ κριτικοῦ, τοῦ Γιάννη Ἀποστολάκη, («ἔβλεπε γύρω του νὰ τὸν ζῶνον ἀπὸ παντοῦ») δὲν ἦσαν διὰ τὸν Πολίτην «στοιχεῖα ξένα καὶ ἀταίριαστα στὴν καινούργια ζωὴ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἀνεκτίμητα ψυχικὰ κειμήλια τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας, στοιχεῖα χαρακτηριστικὰ τῆς διὰ μέσον τῶν αἰώνων πάλης, δουλείας καὶ ἀπελευθερώσεως πολυμόρφως, ἀλλ' ἄνευ διασπάσεως τῆς ἀρχικῆς ἐνότητος διαπλασθείσης ἑλληνικῆς

ψυχῆς». Τὴν ἀδιάσπαστον αὐτὴν ἐνότητα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς ὁ Πολίτης ὠραματίζετο ἀπὸ παιδὶ 13 ἐτῶν μὲ τὴν ἀγνὴν καὶ ἐνεργὸν ἐκείνην πίστιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔβλεπε τὴν μίαν καὶ ἐνιαίαν Ἑλλάδα ἢ γενεὰ τοῦ '21, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόλις μία 25ετία ἐχώριζε τὸν Πολίτην.

Δὲν εἶναι εὐκόλον, κυρίαί καὶ κύριοι, εἰς τὰ στενὰ ὄρια τῆς ὁμιλίας αὐτῆς νὰ σκιαγραφηθῇ πλήρως προσωπικότητος τοιαύτης δημιουργικῆς ἐμπνεύσεως καὶ τοιαύτης συγγραφικῆς καὶ οργανωτικῆς δράσεως, οἷα ἢ τοῦ Ν. Πολίτου. Ἄρκει νὰ ἀναλογισθῇ κανεὶς, ὅτι ἀπὸ ἡλικίας 13 ἐτῶν μελετᾷ τὰ θέματα ἀκριβῶς ἐκεῖνα, ποὺ ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν ὀλοκλήρου τῆς ζωῆς του, διὰ νὰ ἐνοήσῃ πόσον πηγαία καὶ βαθεῖα ὑπῆρξεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πολίτου ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς λαογραφικὰς μελέτας.

Ἡ ἀπὸ τόσον πρωίμου ἡλικίας θέσις τοῦ σκοποῦ μιᾶς μακρᾶς πνευματικῆς ἐνασχολήσεως ὥξυνεν ἐνωρὶς τὴν παρατήρησιν καὶ ὠδήγησε τὸν Πολίτην εἰς συστηματικὴν καταγραφὴν καὶ ταξινομήσιν τοῦ ὕλικου τῶν παρατηρήσεων καὶ μελετῶν του.

Ἄν οἱ σοφοὶ ἐπὶ τοῦ Ροδοκανακείου ἀγῶνος ἄνδρες οἴονει χαριτολογοῦντες ἐμακάρισαν τὸν νεαρὸν Πολίτην διὰ τὴν πολλὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς βιβλιοθήκης, ἀλλ' ὅμως ἦτο ἡ φύσις καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν περὶ τὸν βίον τοῦ λαοῦ μελετῶν ποὺ ἐπέβαλλε τὴν πολλὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην. Μόνον διὰ πολλῆς μελέτης ἠδυνήθη μοχθῶν δι' ὀλοκλήρου τοῦ βίου ὁ Πολίτης νὰ καταρτίσῃ τὰς συλλογὰς ἐκεῖνας ποὺ ἐχρησίμευσαν ὡς πηγὴ διὰ τὰς ἐμβριθεῖς καὶ σοφὰς μελέτας του. Αἱ δεκάδες τῶν τετραδίων, ὅπου ἀπεθησαύριζε κατὰ σύστημα τὴν λαογραφικὴν ὕλην, ἀπετέλεσαν πλήρη καὶ συστηματικὴν βιβλιογραφίαν τῆς ἐλληνικῆς καὶ ξένης λαογραφίας. Ἡ ἐπίγνωσις δὲ τῆς ἐδρότης τοῦ σκοποῦ, ποὺ συνέλαβεν ἢ μεγάλη του διάνοια, ὑπέδειξαν εἰς τὸν Πολίτην καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς οργανώσεως τῆς συλλεκτικῆς ἐργασίας καὶ τῆς συλλογικῆς προσπαθείας. Ἀνάλογοι ἐνέργειαι εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Βορρᾶ εἶχον ἤδη ἀποφέρει λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Οὕτω εἰς τὸ κορύφωμα τῆς ἐπιστημονικῆς του δραστηριότητος ὁ Πολίτης ἤχθη εἰς τὴν σύστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, ἢ ὁποία ἔμελλε ν' ἀποβῇ κοινὴ πνευματικὴ ἐστία τῶν Ἑλλήνων λαογράφων.

Εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος αὐτῆς ὁ Πολίτης ἐχάρισεν ὅλην του τὴν στοργὴν καὶ διέθεσεν ὅλας τὰς πλουσίας του δυνάμεις. Διὰ τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ περιοδικοῦ ἠδυνήθη ὁ Πολίτης νὰ κατευθύνῃ τὰς προσπαθείας ὅλων ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν λαογραφικὴν ἐξερεύνησιν τῆς χώρας, νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ ἐδκόλου τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐρασιτέχναι καλοπροαίρετοι μὲν, ἀλλ' ἄδαεῖς τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἐπελαμβάνοντο τοῦ λαογραφικοῦ ἔργου.

Εἰς τὸ εἰσαγωγικόν του ἄρθρον εἰς τὴν Λαογραφίαν πλὴν τοῦ σαφοῦς καὶ ἄριστα συγκεροτημένου ὀρισμοῦ περὶ τοῦ ἔργου τῆς Λαογραφίας ἔδωκε καὶ συνοπτικὸν διάγραμμα τῶν λαογραφικῶν θεμάτων καὶ ὑποτύπωσιν τῶν σταδίων καὶ τῶν μεθόδων τῆς λαογραφικῆς ἐργασίας. Ἐκεῖ ἐδίδαξε καὶ ποίας ἀρετὰς ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ἔχη πᾶσα λαογραφικὴ συλλογὴ, διὰ νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Καὶ περιορίζει μὲν ὁ Πολίτης τὸ ἔργον τῆς Λαογραφίας εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ παράδοσιν διὰ λόγων, πράξεων ἢ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ, τῶν ἐκ συνηθείας συντηρουμένων συμφώνως πρὸς τὸν περὶ ἐπιβίωσης νόμον τοῦ Tylos, ἀλλ' εἰς ταύτας προσθέτει καὶ τὰς μὴ ἐκπορευομένας μὲν ἀμέσως ἐκ τῆς παραδόσεως ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, ἀλλ' ἀφομοιουμένας ἢ συναπτομένας στενωῶς πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν, δεχόμενος οὕτως, ὅτι ἡ λαϊκὴ δημιουργία εἶναι συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος· διὸ καὶ ἐκτείνει τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν καὶ ἐπὶ τὰς νεωτέρας καὶ συγχρόνους μορφὰς τοῦ λαϊκοῦ βίου.

Ἡ περιωπὴ, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν καὶ διὰ τοῦ ἔργου τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας ὁ Πολίτης ἀνήγαγε τὰς λαογραφικὰς σπουδὰς ἐν Ἑλλάδι, εἶχε τὴν ἐκδήλωσίν της εἰς δύο γεγονότα ὑψίστης σημασίας :

1ον) τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐθνικοῦ σκοποῦ τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ τὴν ἴδρυσιν ὑπ' αὐτῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς καὶ τοῦ Μουσείου τῆς Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης καὶ 2ον) τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς Λαογραφίας καὶ τὴν σύστασιν πολλῶν κατὰ τόπους Ἑταιρειῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἓνα τῶν κυρίων σκοπῶν τῆς ἰδρύσεώς των ἔταξαν τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν τοῦ τόπου των.

Ἐρχεται ὁμως τὸ 1921 καὶ ὁ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ὡς νὰ εἶχεν ἤδη τὸν δρόμον τελέσει, μετὰ βραχεῖαν ἀσθένειαν ἀπέρχεται τὴν 12 Ἰανουαρίου τοῦ κόσμου τούτου εἰς ἡλικίαν 68 ἐτῶν. Ὁ θάνατός του ἀφῆκε κενὸν δυσαναπλήρωτον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Ἀλλ' αἱ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Πολίτης ἐστήριξε τὸ ἔργον του, ἦσαν τόσον σταθεραί, ὥστε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ τὸ περιοδικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας διετήρησεν εἰς τὸν διεθνή ἐπιστημονικὸν στίβον τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς σταδιοδρομίας του εἶχεν ἀποκτήσει, καὶ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον συνέχισε τὴν ἐπιστημονικὴν του δράσιν.

Ποία ἢ θέσις τῆς Λαογραφίας τοῦ Πολίτου ἐν τῇ καθόλου ἐξελίξει τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν θὰ εἶναι ἐν μεγίστῃ συντομίᾳ τὸ θέμα τοῦ λόγου μου ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Ἦδη ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ 19^{ου} αἰῶνος παρετηρήθη θαυμαστὴ ἀκμὴ τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι. Αἱ ἀμφιλογίαι περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ λαογραφικοῦ ἔργου ἐλαχίστην εἶχον ἐπήρειαν περὶ τὴν πρόοδον τῶν λαογραφικῶν

σπουδῶν. Διὰ τὴν ἀναγνώρισιν ὅμως τῆς Λαογραφίας ὡς αὐτοτελοῦς ἐπιστήμης, ἰσοτίμου πρὸς τὰς πρεσβυτέρας τῆς ἀδελφάς : τὴν ψυχολογίαν τῶν λαῶν, τὴν ἐθνολογίαν, τὴν κοινωνιολογίαν, τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρχον ἐκ μέρους αὐτῶν ἀντιρροήσεις.

Αἱ δυσκολίαι, τὰς ὁποίας εἶχε νὰ ὑπερνικήσῃ ἡ Λαογραφία, προήρχοντο ἐξ εἰδικῶν λόγων. Ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀμφιβόλου ἀξίας συννεργασία τῶν ἀδαῶν, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀσυμφωνία τῶν ἐρευνητῶν περὶ τῶν ὁρίων καὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἐργασίας των, πρὸς δὲ αἱ προσπάθειαι τῶν μὴ εἰδικῶν καὶ ἐκ τούτου, ἥκιστα ἀρμοδιῶν, ὅπως ἐφαρμόσουν ἰδίας ἐπιστημονικὰς μεθόδους, ἐδημιούργουν ἀσάφειαν περὶ τοῦ χαρακτηῆρος καὶ τῆς ὀρθότητος τῶν τοιούτων μελετῶν. Ἐπεβάλλετο ὡς ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποσαφήνισιν τῶν περὶ λαοῦ καὶ λαογραφίας ἐννοιῶν, καὶ μίαν ἐπιστημονικὴν διαμάχην περὶ τὸν σαφεῆ καθορισμὸν τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Λαογραφίας μόνον ἢ γερμανικῆ ἐπιστήμῃ ἐγνώρισε.

Τὰς ἀρξαμένας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος συζητήσεις περὶ τοῦ ἔργου τῆς Λαογραφίας εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Πολίτης, ὅταν τὸ 1909 ἔγραφε τὸ εἰσαγωγικὸν εἰς τὴν Λαογραφίαν ἄρθρον. Ἐκεῖ ἀντικρούει τὴν γνώμην τοῦ Ἑλβετοῦ καθηγητοῦ *Eduard Hofmann - Krayer*, ὅτι ὑποκείμενον ἐρεύνης τῆς Λαογραφίας δὲν εἶναι ὁ λαὸς ἐν τῇ ὁλότητί του, ἀλλὰ τὸ κατώτατον αὐτοῦ στρώμα, ὁ *vulgus in populo*, τ. ἔ. ὁ ὄχλος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν αἱ πρωτογενεῖς παραστάσεις, τὰς ὁποίας ἡ Λαογραφία μελετᾷ. Καὶ ἐρωτᾷ ὁ Πολίτης : « Ἀλλὰ τίνα τὰ διακρίνοντα τὸν ὄχλον ἀπὸ τοῦ λαοῦ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ; Οἱ ἀποτελοῦντες ἐν προηγήματι εἰς τὸν πολιτισμὸν χώραις τὸν ὄχλον δὲν διαφέρουσι, λόγῳ μορφώσεως, τῶν ἀνωτάτων κοινωνικῶν τάξεων ἄλλων χωρῶν ἀπολιτίστων, ἀκόμη δὲ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ πολλάκις χώρα ὁ ὄχλος τῆς σήμερον εἶναι ὁ λαὸς τῆς χθές ». Καὶ ἐξαίρει τὴν ὀρθότητα τοῦ ὁρισμοῦ ποὺ ἔδωκεν ὁ ἡμέτερος Λασκαρῆτος διὰ τὸν ὄχλον εἰς τὰ Μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς, λέγων : « διὰ λαὸν δὲν ἐννοῶ ἀποκλειστικῶς μόνον ἐκείνους ὅπου φοροῦνε σκούφια, ἀλλὰ ὅλους ἐκείνους ὅπου ἢ ἀπουκάτου σὲ σκούφια ἢ ἀπουκάτου σὲ καπέλλο σκεπάζουνε λίγο νοῦ καὶ πολλὰς πρόληψες ». (« Ἡ ἀποφυγὴ τῆς τελέσεως γάμων κατὰ μῆνα Μάιον ἢ τῆς παρουσίας δεκατριῶν συνδαιτυμόνων εἰς τὴν τράπεζαν . . . καὶ ἀνάριθμα ἄλλα τοιαῦτα ὑπάρχοντα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λαογραφίας, ἂν καὶ ἰδιάζουσιν προπάντων εἰς τὰς τάξεις τῶν εὐπαιδύτων »).

Καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἀντιρροήσεις τοῦ Πολίτου εἶναι τὸ πόρισμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξαν αἱ διεξαχθεῖσαι ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν λαογραφικῶν περιοδικῶν συζητήσεις, καθ' ὅς ἡ ἐννοια τοῦ λαοῦ δὲν δύναται οὔτε νὰ περιορισθῇ εἰς μίαν τάξιν, ἔστω καὶ τὴν διασώζουσαν τὴν καθαρωτέραν αὐτοῦ μορφήν, τὴν τάξιν τῶν χωρικῶν,

ὡς ἤθελεν ὁ *Hans Naumann*, οὔτε νὰ καταβιβασθῆ εἰς οἰονδήποτε κατώτερον στρώμα, τὸν *vulgus in populo*, ὡς ὑπελάμβανεν ὁ *Hoffmann - Krayer*.

Ἐτερον θέμα ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων, περὶ τὸ ὁποῖον ἐστράφησαν αἱ συζητήσεις τῶν Γερμανῶν λαογράφων καὶ περὶ τοῦ ὁποῖου ἔχομεν ἐκπεφρασμένην τὴν γνώμην τοῦ *N. Πολίτου*, εἶναι τὸ παλαιὸν πρόβλημα περὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐνεργοῦσι μορφωτικῶς ἐπὶ τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Αὔται, προαχθεῖσαι ἰδίᾳ διὰ τῶν μελετῶν τῶν *Hoffmann - Krayer* καὶ *John Meier*, καταλήγουν εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι «ὄπισθεν παντὸς δημώδους δημιουργήματος ἵσταται εἷς προσωπικὸς δημιουργός, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι ὁ κόσμος τῆς λαϊκῆς παραδόσεως ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ πλειονότητι δὲν ἀπαρτίζεται ἀπὸ παναρχαίους σχηματισμούς, ἐκ τοῦ λαοῦ προερχομένου, ἀλλὰ ἀπὸ («αταπεπτωκότα στοιχεία τοῦ πολιτισμοῦ ἐν λόγῳ καὶ πράξει, τὰ ὁποῖα κάποτε ἦσαν ζωντανὰ εἰς ἕν ἀνώτερον στρώμα τῆς κοινωρίας»). Εἰς τοῦτο ἤχθησαν κυρίως ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι μέγας ἀριθμὸς ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἔχει τὰ πρότυπά του εἰς τὴν τεχνικὴν ποιήσιν, ὥστε ὁ *John Meier*, ὁ κορυφαῖος τῶν μελετητῶν τῆς δημώδους γερμανικῆς ποιήσεως, νὰ ἀποφανθῆ, ὅτι «ὁ λαὸς τρέφεται ἀπὸ τὰ ψυχία πὸν πίπτουν ἀπὸ τὰς τραπέζας τῶν πνευματικῶς πλουσιῶν». Ὡσαύτως διὰ τὸ πλῆθος ἀντικειμένων τοῦ ὕλικου καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ, προπάντων τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἐπιπλα, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὡς πρότυπον δι' αὐτὰ ἐχρησίμευσαν προϊόντα τῶν πόλεων. Ἀκόμη καὶ ἔθιμα, παρέχοντα τὴν ἐπίφασιν λαϊκῆς προελεύσεως, τὴν ἀρχὴν των ἔχουν πολλάκις εἰς τὰς συνηθείας τῆς ἀνωτέρας τάξεως. Παράδειγμα τὸ δένδρον τῶν Χριστουγέννων, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀποδεικνύεται, μετεδόθη τὸν 19ον αἰῶνα ἐκ τῶν πόλεων εἰς τὰ χωρία τῆς Γερμανίας.

Διὰ τούτων ἐπολεμήθη μὲν ἡ παλαιὰ θεωρία, ἡ ὁποία τὰ πάντα : τραγούδι, παράδοσιν, διήγησιν, τέχνην τοῦ λαοῦ κλπ. παρήγε διὰ τινος μυστικῆς ἐνεργείας ἐκ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὐδεὶς διανοήθη νὰ ἀρνηθῆ τὴν πνευματικὴν αὐτενέργειαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ὀλίγα μὲν μόνον παράγει, ἀλλ' ἐν εὐρυτάτῃ ἐκτάσει ἀναπαράγει. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι αἱ μορφαί, αἱ παραληφθεῖσαι ὑπὸ εὐρέων κύκλων τοῦ λαοῦ ὑπεβλήθησαν εἰς μίαν ἀκατάπαυστον ἀνακλαστικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία, ἀποβαλλομένων ὅλων τῶν ἀτομικῶν, μὲ τόπον καὶ χρόνον συνημμένων στοιχείων, ἐνσωματώνει τὸ παραληφθὲν ὅλοεν τελειότερον εἰς τὸ λαϊκὸν ὕλικόν καὶ τὸ ἀφομοιώνει πρὸς τὰ πρωτόγονα ἐν αὐτῷ στοιχεῖα. Ὅθεν ἡ πνευματικότης ἐκείνων, πὸν παραλαμβάνουν καὶ μετατρέπουν εἰς λαϊκὸν τὸ παραλαμβανόμενον πολιτιστικὸν ἀγαθόν, συνάγεται ἄριστα ἐκ τούτων τῶν ὄχι ἀπὸ σκοποῦ, ἀλλὰ κατ' ἀναγκαιότητα συντελουμένων μεταπλασμῶν. Τῶν πορισμάτων αὐτῶν τῆς γερμανικῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης δὲν ἀφίστανται αἱ γνώμαι, τὰς ὁποίας ὁ Πολίτης διετύπωσεν εἰς τὴν ὠραίαν διάλεξίν του «Γνωστοὶ ποιηταὶ δημοτι-